

ARTICLES CENTRALS

De la confrontació total a unes relacions “normalment conflictives”

Pedro Ibarra

Catedràtic de Ciència Política de la UPV/EHU

La violència política al País Basc, durant els llargs anys de violència liderada per ETA, va provocar polarització política i social. Atesa la complexitat de l'anàlisi que exigeix la confrontació social –una anàlisi molt més matisada i molt més desenvolupada- resulta poc encertat afirmar que es va donar un procés de polaritzada confrontació entre dues comunitats. No obstant això, la polarització política sí que va ser molt més evident i ens referirem a aquesta exclusivament a les línies que segueixen a continuació.

El final de la violència al País Basc ha desactivat la polarització política existent i, avui en dia, aquesta ha minvat sensiblement pel que fa a l'enfrontament entre partits polítics. Però vegem en primer lloc com va funcionar en els temps de la violència.

Tant pel que fa al discurs com en el debat parlamentari, no van ser iguals ni el grau ni les raons de radicalització de cada partit en l'escenari polític. Els grups polítics lligats o que formaven part de l'Esquerra Abertzale (d'ara endavant EA) van exercir, en general, el seu habitual i quasi constitutiu discurs exclusiu, excloent i maniqueu. Però, a més, en particular, i en la mesura que l'EA va tolerar, legitimar, sostenir i donar suport a (es poden escollir el o els verbs més adients) la violència d'ETA, es va veure obligada a articular un discurs equivalent a l'exercici d'aquesta violència. És a dir, l'EA es va veure abocada a establir un discurs de desqualificació de l' "altre", dels altres partits –i també de l'Estat- suficientment omnicomprensiu i total per poder compensar d'aquesta manera la seva justificació (o tolerància) de la violència. L'argumentació funcionava més o menys així: la violència podia ser negativa però s'havia d'entendre, i fins i tot s'havia de tolerar, en la mesura que no era pitjor que la maldat dels altres partits que la

condemnaven. L'assignació d'aquesta maldat absoluta amb la seva funció compensatòria s'articulava a través de dos fronts.

“ L'enfrontament entre partits durant els anys de la violència va ser absolut; el rebuig a tot el que provenia de l'esquerra abertzale es va fonamentar en l'estratègia de la contaminació ”

El primer front tenia un caràcter més essencialista: els altres partits per definició –inclosos els altres partits nacionalistes bascos- sempre duen a terme polítiques negatives en tots els camps (social, cultural, econòmic, etc). Per tant, la seva maldat congènita deslegitimava la seva crítica, inclosa la de la violència d'ETA. La segona estratègia discursiva era més instrumental: aquests partits –novament inclosos els partits bascos- donen suport, toleren, legitimen la política opressora i criminal suposadament antiterrorista del Govern espanyol. Per tant, aquests partits tampoc tenen legitimitat a l'hora de criticar la violència d'ETA en la mesura que participen de les altres polítiques repressives violentes; al seu torn, la repressió de la violència d'ETA la justifica o almenys la fa comprensible.

L'enfrontament entre partits durant els anys de la violència va ser absolut; de l'Esquerra Abertzale respecte a la resta de partits. Però si el grau de desqualificació de l'EA en nom d'aconseguir la deslegitimació compensatòria dels partits era molt forta, la resposta d'aquests partits davant de l'EA tenia una contundència i una extensió desqualificadora similars. El rebuig i la crítica a fons en tots els continguts i propostes que provenien de l'EA es van fonamentar en l'estratègia de la contaminació. Tot allò que prové i demanda l'Esquerra Abertzale –sense excepcions- és i ha de ser negatiu i rebutjable en la mesura que prové d'una organització que justifica la violència.

Però també, i per causa de la violència al si dels altres partits, es va radicalitzar la confrontació. Els partits constitucionalistes –Partit Socialista i Partit Popular- desqualificaven sistemàticament i en tot el Partit Nacionalista Basc (PNB) per no ser

prou contundent tant a l'hora de condemnar la violència d'ETA com en les mesures polítiques i policials per acabar amb aquesta. Tot i que potser es feia d'una manera més moderada, s'utilitzava la mateixa estratègia de contaminació aplicada a l'EA.

La violència va donar així mateix un argument per a la confrontació ideològica de fons. En general, es va demonitzar el nacionalisme basc, va ser declarat rebutjable i menyspreable en la mesura que la violència era la seva inevitable expressió. De la mateixa manera, des del PNB, sense cap matís ni excepció, es van desqualificar els partits constitucionalistes amb l'argument de la violència, al·legant la radicalitat i els excessos dels governs constitucionalistes en la repressió.

“ A partir del cessament definitiu de la violència la confrontació i el debat entre partits es porta a terme sense desqualificacions totalitzadores prèvies ”

Aquesta polarització entra en una fase de declivi a partir del cessament definitiu de la violència per part d'ETA. Cessament definitiu, no dissolució, cosa que fa necessari un petit parèntesi reflexiu. A aquestes alçades resulta molt poc comprensible la continuïtat d'ETA. Sembla que l'única raó d'aquesta continuïtat és que ETA segueix creient que pot negociar la seva autodissolució a canvi de l'alliberament dels seus presos. Una pretensió que, des de fa molts anys, resulta absolutament inviable i que, una vegada més, dona arguments a favor de l'afirmació que ETA va perdre tot sentit de la realitat fa molts i molts anys.

Sens dubte, aquesta crisi de la polarització és deguda a que ni l'EA necessita ja el seu discurs equivalent i compensatori, ni els altres partits necessiten l'estratègia política de contaminació que abans s'ha assenyalat. En conseqüència, la confrontació i el debat entre els partits es duu a terme sense desqualificacions totalitzadores prèvies. És rellevant destacar que el mateix ús del discurs nacionalista entra en una fase de desactivació. Indicàvem que l'acusació al nacionalisme basc duia incorporada

l'acusació de ser partidari, tolerant o ajudant de la violència. La contaminació era total. Ara ja no és així. Però allò que interessa destacar no és només que va desapareixent l'argument contaminador antinacionalista, sinó que es genera una notable moderació i també disminució de la reivindicació nacionalista independentista. Semblaria com si la desaparició de la violència no solament desactivés la virulència de l'exigència nacionalista, sinó que reduís la mateixa demanda.

Avui el debat entre partits s'articula a partir de propostes polítiques, socials i culturals concretes que formula cada formació. Per aquest motiu les possibilitats d'acord (en alguns casos estables) entre uns i altres augmenten sensiblement i, en conseqüència, entrem en un escenari de normalització en la confrontació política.

On sí que segueix existint un cert grau de polarització és en el supòsit de les conseqüències de la violència. Fem referència als presos d'ETA; a la dissolució d'ETA; a la reparació dels danys causats, i a la necessitat de processos de reconciliació entre grups especialment afectats per la violència. Fent un nou parèntesi, cal aclarir que no ens referim a un procés d'enfrontament derivat d'un procés de pau que no s'ha tancat o que s'ha tancat de manera insatisfactòria. Convé recordar que, al marge de la retòrica, la fi de la violència d'ETA no ha estat deguda a cap procés ni acord –ni res que se li assembla– de pau. Prové d'una decisió unilateral sense cap contraprestació.

“ El final de la violència va provocar una notable disminució de la polarització política; s'ha passat d'un escenari de confrontació total a unes relacions *normalment conflictives* ”

Això implica que en l'actual debat polític apareguin enfrontaments que, en certa mesura, augmenten la polarització només sobre com resoldre el tema d'aquestes conseqüències. La posició de l'Esquerra Abertzale és dèbil perquè no pot argumentar a favor de determinades mesures compensatòries a la concessió del cessament de la violència –presos, per exemple-. I aquesta debilitat és recordada i utilitzada pels altres

partits en la seva confrontació amb l'EA. Al mateix temps, se segueix demonitzant i utilitzant en part l'estratègia de contaminació de l'escenari anterior, atès que es considera que el reconeixement absolut de l'error i el dany causat per part de l'EA pel seu suport a ETA és l'única forma perquè entri en igualtat de condicions en el debat polític. Segueix, doncs, existint la tendència a desqualificar qualsevol proposta o reivindicació que provingui del nacionalisme radical per tal com les seves organitzacions polítiques segueixen, ara per omissió, legitimant indirectament aquesta violència històrica.

Des de l'altre costat, des del discurs de l'EA, les possibilitats de desqualificació e relació a les conseqüències de la violència resulten menys operatives. En aquest moment és poc útil per la seva estratègia fer referència a una maldat congènita de partits -dels altres partits- pel fet que no solucionin les conseqüències de la violència, perquè avui dia resulta evident que, excepte el PP i el seu govern corresponent, la resta de partits estan intentant posar en marxa els processos per solucionar les conseqüències.

En síntesi, es pot afirmar que el final de la violència d'ETA va provocar una notable disminució del procés de polarització interpartidista que tenia lloc al País Basc. S'ha passat de l'existència d'un escenari de confrontació total a unes relacions *normalment conflictives*. Tan sols alguns debats sobre les conseqüències de la violència han suposat, en alguns casos i per part d'alguns partits, el manteniment d'alguns focus de polarització.

Photography: Public Domain Daniel van der Ree

© Generalitat de Catalunya